

Recordant el professor Pere Pascual de Sans

Domènec Esprui

Amb aquest mateix títol va tenir lloc el 27 d'abril de 2007 un acte de record i homenatge sincer al professor Pere Pascual de Sans (Sevilla, 1934 - Barcelona, 2006), a l'Aula Magna de la Facultat de Física de la Universitat de Barcelona, facultat on Pascual va exercir de manera ininterrompuda des del 1971 fins a l'any 2000 com a catedràtic de Física Teòrica. Des de llavors, que deixa voluntàriament la situació activa, era catedràtic emèrit de la Universitat de Barcelona.

L'acte d'homenatge va ser organitzat pel Departament d'Estructura i Constituents de la Matèria de la Universitat de Barcelona, i hi van intervenir els professors Josep Bernabeu (València), Pedro Etxenique (Donostia), José I. Latorre (Barcelona), Juan Rojo (Madrid), Rolf Tarrach (Luxemburg) i el rector de la Universitat de Barcelona, Màrius Rubiralta.

José Ignacio Latorre va fer una presentació de l'acte i va glossar la personalitat de Pere Pascual. En poques frases, carregades d'emoció i sentiment, va transmetre l'empremta que Pere Pascual ha deixat en els seus amics i col·legues. Va destacar, sobretot, els darrers anys de Pascual a la Universitat de Barcelona i va esmentar, entre d'altres, l'enorme capacitat de treball de Pascual, els seus desconcertants horaris i l'exigència vers els seus col·laboradors, només superada per la pròpia autoexigència, producte d'un exagerat sentit del deure.

Abans de continuar, unes breus pinzellades biogràfiques de Pere Pascual. Fill de Josep Pascual Vila, catedràtic de Química Orgànica, Pere Pascual va viure des dels seus primers anys molt de prop l'ambient d'estima, gairebé devoció, a la ciència i al país. I aquesta doble devoció no era separable, perquè Pere Pascual sempre havia considerat la paraula *cultura* en la seva concepció més ampla i, per tant, més científica i hi veia l'eina principal de transformació d'una societat i de progrés d'un país.

Pascual va accedir a la càtedra de Física Matemàtica de la Universitat de València l'any 1963, i va romandre a la ciutat del Túria fins al 1971. Pascual va portar la modernitat a la física valenciana i és el creador de l'escola valenciana de física teòrica. Era un nou professor amb noves idees i noves maneres, trencadores amb un passat carca i arnat. L'actitud dels alumnes amb ell potser quedi ben reflectida en un comentari fet per un dels participants a l'acte del dia 27 d'abril. Diu Bernabeu, recordant els seus temps com a alumne de Pascual: «El seu ritme trepidant va ser objecte de comentaris i preocupacions freqüents.»

L'any 1971 es va traslladar a Barcelona on va ocu-

par successivament les càtedres de Mecànica Teòrica, Física General i Física Teòrica. Aquesta mobilitat de càrrecs acadèmics va ser, en part, motivada pel desig de Pascual de promoure i obrir camí als seus deixebles i col·laboradors com a via per augmentar l'esquifit capital humà dedicat a la ciència a la universitat catalana. Pascual sempre va creure que s'havia de facilitar l'accés a la docència i a la recerca de gent jove valuosa i el seu últim servei, coherent amb aquesta visió, va ser la seva pròpia jubilació abans d'hora.

L'activitat formativa de Pascual a la Universitat de Barcelona va ser excepcional; va dirigir nombroses tesis doctorals i va estar intensament actiu en la seva recerca en física teòrica fins a mitjan anys vuitanta. Pascual va ser una de les primeres persones que es va preocupar d'organitzar uns cursos de doctorat de qualitat a la universitat. Caldria esmentar que els impartia normalment en català, en un moment en què això era excepcional entre els catedràtics numeraris. I ho feia, com tantes altres coses, «gratis», sense reflectir-se oficialment en la seva activitat docent que, a més, complementava amb les classes dels seus col·laboradors quan havien d'assistir a alguna conferència o estada de recerca.

En els darrers vint anys l'activitat de Pascual es va anar desplaçant progressivament cap a la gestió de la ciència. Tanmateix, Pascual va tenir, fins a moments relativament recents, estudiants perquè l'alt nivell d'exigència, que s'aplicava en primer lloc a si mateix, era molt atractiu per a la gent jove.

Pere Pascual estava en possessió de nombroses distincions científiques i acadèmiques i acumulava un historial extens de càrrecs: representant espanyol a l'ECFA, director del GIFT, Medalla al Mèrit Investigador de la Real Sociedad Española de Física, membre de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, membre de CODEST, Premi Nacional d'Investigació Ramón y Cajal, medalla Narcís Monturiol de la Generalitat de Catalunya, doctor honoris causa per la Universitat de València, assessor científic del secretari d'estat d'Universitats i Investigació, consultor científic d'Iberdrola, director del Departament d'Estructura i Constituents de la Matèria, Medalla al Mèrit Científic de la Fundació Catalana per la Recerca i Gran Creu de l'Ordre d'Alfons X, a més de diferents llocs de responsabilitat al Ministeri d'Educació i Ciència i al DURSI que després s'esmentaran.

L'època valenciana de Pascual va ser resumida en una emotiva intervenció de Bernabeu. Ja hem fet esment del record deixat per Pascual entre els seus deixebles valencians. Bernabeu va deturar-se a recordar tam-

bé la generació del grup valencià en la part de l'antic edifici del Passeig al Mar, que anomenaven col·loquialment *la pascualera*. Va esmentar també Bernabeu l'entusiasme i energia infatigables de Pascual que tan bé sabia transmetre als qui el voltaven. D'aquesta època valenciana són les primeres tesis dirigides per Pascual, començant per la del seu germà Ramon. Quan Pere Pascual va celebrar el seu seixantè aniversari l'any 1994 els seus deixebles de Barcelona van regalar-li un arbre genealògic científic que és veritablement la història de la física teòrica a Espanya.

Bernabeu va concloure: «Com sovint es diu de Plató, l'obra de Pere Pascual quedaria entre nosaltres a través dels seus deixebles encara que no hagués escrit res.» I tot seguit va afegir que, a més, aquesta última afirmació no era certa en absolut com testimoniaven les 117 publicacions en revistes internacionals d'alt nivell recollides al seu currículum.

Rolf Tarrach va prendre la paraula tot seguit per evocar, en una intervenció plena de referències personals, els primers anys de Barcelona, la col·laboració estesa sobre un període de molts anys entre ell i Pascual i, sobretot, la petjada que Pascual va saber impregnar a tots els seus col·laboradors, començant per ell mateix, de rigor, eficàcia, generositat i calidesa humana, amagada sovint darrere d'un frontispici auster. Tarrach va recordar també als assistents el període de col·laboració de Pascual en el Departament d'Universitats i Recerca, DURSI, que dirigia Andreu Mas-Colell, que es trobava entre els assistents a l'acte d'homenatge.

Pedro Etxenique va transmetre als assistents a l'acte d'una manera molt directa i emotiva les enormes qualitats humanes de Pascual; l'interès que prenia en els problemes i les dificultats personals dels seus col·laboradors. Etxenique va posar en perspectiva la feina d'organització i coordinació de Pascual en molts aspectes de la universitat i la ciència: els intents de creació d'un grup competitiu de física del sòlid a la Universitat de Barcelona, les feines d'assessorament fetes per al Govern basc, el Premi i el Programa de professors visitants Iberdrola, i, molt especialment, l'última gran passió de Pascual, la Fundació i el Centre de Ciències de Benasque; ambdós avui porten el seu nom.

La victòria socialista en les eleccions de 1982 va dur alguns dels amics físics de Pascual a ocupar llocs de responsabilitat en la política científica. Pascual es va implicar ràpidament en aquest esforç de regeneració científica. Aquest «període de Madrid» va ser repassat i condensat per Juan Rojo en la seva intervenció. Va haver-hi dos punts que Rojo va voler emfatitzar: el primer, que Pascual va introduir els «nombres» en la política científica espanyola. Els mètodes arbitraris i subjectius de valoració van ser desterrats en favor dels indicadors objectius i les mesures quantificables. El seu impacte, digué Rojo, especialment pel que fa a la posa-

da en marxa del sistema d'incentius a la productivitat dels investigadors, perdurà. Una segona característica de Pascual, que Rojo va il·lustrar amb diferents exemples i anècdotes, és la seva franquesa i els seus mètodes directes i expeditius.

Pere Pascual va tenir un paper molt important en l'entrada per segona vegada d'Espanya al CERN el 1983. Eixa entrada es va veure acompanyada per la creació de grups de física experimental d'altres energies en diferents universitats, no sense considerables dificultats. Impulsà també en aquesta època el Plan Movilizador de la Física de Altas Energías, que va gestionar. Més de vint anys després, la història de la física de partícules al nostre país és la història d'un èxit degut en gran manera als passos inicials fets per Pascual.

L'acte va concloure amb la intervenció del rector de la Universitat de Barcelona, professor Rubiralta. El rector va glossar la dimensió universitària de Pascual, les seves contribucions com a professor i, especialment, el vessant com a membre del Comitè Acadèmic de la Universitat de Barcelona, vicepresident de l'IDIBAPS, i com a president del Comitè Científic del Parc Científic de la UB. Rubiralta va fer, a més, unes consideracions generals sobre el paper de la universitat a la societat, de la responsabilitat de la universitat vers el progrés de la societat, exemplificat per la vida i l'obra de Pere Pascual, però també de la responsabilitat de la societat i els seus representants democràticament elegits vers una institució multiseccular com la universitat.

L'acte d'homenatge, celebrat el mateix dia que Pere Pascual hauria complert 73 anys, va ser seguit amb gran atenció pels assistents, entre els quals hi havia nombrosos membres de la família i una representació del món acadèmic català, així com una representació de la física espanyola, testimoni de l'empremta que el magisteri de Pere Pascual ha significat. Descansi en pau.